

УДК 338.47:656.2

*Надія Богомолова, д.е.н., проф.
(завідувач кафедри «Фінанси і кредит», Державний університет
інфраструктури та технологій)*

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОГО БУДІВНИЦТВА: ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ

Стаття присвячена дослідженню стану та сучасних тенденцій розвитку сфери транспортного будівництва. Розглянуто основні проблеми розвитку будівельних підприємств транспортної галузі в сучасних умовах реформування виробничо-економічних відносин. Останні супроводжуються несприятливим інвестиційним кліматом, постійним зростанням вартості будівельних матеріалів та інших виробничих ресурсів, проблемами низької оборотності коштів підприємств, недостатньою дисципліною договірних відносин тощо.

На прикладі залізничного транспорту України визначені фактори підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств транспортного будівництва, зокрема, охарактеризовано напрями комплексного впливу груп техніко-технологічних, організаційно-економічних та фінансових факторів, встановлено ключові напрями удосконалення механізму організаційно-економічного розвитку залізничних будівельних підприємств.

З урахуванням сучасного стану транспортної галузі, тенденцій розвитку економічного середовища та вимог щодо якості та обсягів оновлення основних засобів, - виявлено принципи розвитку підприємств транспортного будівництва, базовими з яких є інноваційність, пріоритетність та ефективність.

Важливі акценти в статті зроблено на проблемних питаннях дослідження специфіки функціонування будівельного ринку та розвитку будівельного маркетингу. Врахований позитивний досвід транспортних підприємств інших країн, зокрема, в частині додаткового залучення інвестиційних ресурсів, реалізації програм державно-приватного партнерства, оптимізації потенціалу підприємств транспортного будівництва, удосконаленні процесу ціноутворення на послуги підприємств транспортного будівництва.

Ключові слова: транспортне будівництво, ефективність, фактори, принципи, механізм, інвестиції.

Постановка проблеми. Роль транспортного будівництва зумовлена важливістю системних процесів створення, експлуатації, удосконалення основних виробничих засобів транспортної галузі, їх ключовим значенням в наданні якісних транспортних послуг, забезпеченні транспортно- економічних

© Богомолова Н.І., 2018

зв'язків виробничого середовища, в тому числі й відносин глобалізаційного характеру.

Однак сучасний стан макроекономічного простору, хронічна нестача фінансових ресурсів для розвитку галузі, повільні процеси реформування економічних відносин, тощо призвели до значного скорочення обсягів транспортного будівництва та, як наслідок, фізичного та морального старіння основних виробничих засобів базової галузі національної економіки. Останнє зумовлює пошук засад відновлення матеріально-технічної бази транспорту, що здебільшого ґрунтується на виявленні та дослідженні фінансово-економічних важелів, пов'язаних з фінансуванням економічної діяльності підприємств транспортного будівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в даному напрямі свідчить про важливість та опрацьованість засад реформування інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств, оцінки вартості об'єктів транспортного будівництва, витрат на їх спорудження та реконструкцію, обґрунтування засад розвитку державно-приватного партнерства як механізму фінансування й розвитку інфраструктурних проектів. Так, означені засади обґрунтовані у наукових публікаціях таких вчених і спеціалістів, як: Береза І.В., Боровик Ю.Т., Міщенко М.І., Славінська О.С., Чупир О.М., Шкварчук Л.О., Ярова Н.В. та інші [1, 3-9]. Однак системних наукових досліджень проблем фінансово-економічного розвитку підприємств транспортного будівництва на сьогодні недостатньо, що значно знижує рівень економічної безпеки таких суб'єктів господарювання, а з іншого боку, – уповільнює розвиток транспортної галузі в цілому. Вищевикладене формує актуальність представленого дослідження і робить його особливо важливим для підвищення ефективності та розвитку підприємств транспортного будівництва.

Мета статті – висвітлити основні проблеми та тенденції розвитку сфери транспортного будівництва, встановити фактори і принципи удосконалення економічних процесів функціонування підприємств, що сприятиме подальшому гарантуванню економічної безпеки даного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємства транспортного будівництва – це особлива ланка будівельної галузі, економічна діяльність яких спрямована на спорудження і реконструкцію об'єктів різних видів транспорту. Такі об'єкти включають елементи земляного полотна (верхньої та нижньої будови) залізниць, вокзалів, депо, пристроїв електрифікації, автоматики, зв'язку, мостів і тунелів, метрополітенів, автомобільних доріг, споруд морських і річкових портів, трубопроводів, магістральних нафто- і газопроводів, службово-технічних та інших транспортних будівель і споруд.

Будівельні підприємства транспортного комплексу сприяють економічному зростанню та посиленню конкурентоспроможності транспортної галузі шляхом зміцнення її матеріально-технічної бази, водночас, їх діяльність характеризується значною капітало- та матеріаломісткістю, що зумовлює значні обсяги витрат як поточного, так і перспективного характеру.

Повільне реформування системи транспортно-економічних зв'язків, несприятливий інвестиційний клімат в країні, постійне зростання вартості будівельних матеріалів та інших виробничих ресурсів, низька оборотність коштів підприємств, несистемність та недосконалість механізму договірних відносин, а

також низка інших причин як внутрішнього, так і зовнішнього характеру призводять до кризового стану транспортного будівництва, уповільнення обсягів його продукції.

У сучасних умовах хронічного дефіциту фінансових ресурсів розвиток підприємств транспортного будівництва, що характеризуються значними затратами капітального та поточного характеру, уповільнюється, отже посилюється актуальність пошуку адекватних інструментів та системного удосконалення механізмів залучення різних форм інвестиційного капіталу в дану сферу.

Для з'ясування сутності та змісту механізму розвитку транспортного будівництва доцільно розглянути фактори, що здійснюють вплив як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, а також встановити принципи такого розвитку. Розглянемо означені економічні категорії на прикладі залізничного транспорту України.

Основні фактори підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств транспортного будівництва доцільно згрупувати за ознаками техніко-технологічного, організаційно-економічного та фінансового впливу, звідси й напрями удосконалення механізму організаційно-економічного розвитку залізничних будівельних підприємств будуть містити рекомендації в трьох групах.

Транспортне будівництво базується на складному виробничому техніко-технологічному процесі, що охоплює сукупність взаємопов'язаних *техніко-технологічних чинників* від проведення науково-дослідних і проектних робіт до реалізації проектів спеціалізованого транспортного будівництва. При цьому ефективність транспортних підприємств, в тому числі й будівельних, значно знижена внаслідок застарілості матеріально-технічної бази – основних засобів як інфраструктурних, так і експлуатаційних. Останнє знижує чисельні технічні параметри функціонування, наприклад, значно обмеженими є швидкісні параметри руху, можливості застосування в часі будівельної техніки, низька продуктивність багатьох видів основних виробничих засобів.

Організаційно-економічні фактори мають вагоме значення, оскільки саме процеси організації транспортного виробництва та будівництва, форми організації праці та методи, що в них застосовуються дозволяють здійснювати ефективне управління підгалуззю транспортного будівництва на базі науково обґрунтованих управлінських рішень. Важливою є відповідність стратегічних засад розвитку та організаційної структури управління транспортними підприємствами, відповідність окремих елементів системи управління підприємствами, належна координація між її елементами та загальна спрямованість на підвищення якості й ефективності функціонування підприємств транспортного будівництва.

Фінансові фактори характеризують доцільність та можливість реалізації інфраструктурних проектів, базуються на законодавчо-нормативному забезпеченні фінансування транспортних об'єктів, вираженому державному ціновому регулюванні, стимулюванні фінансових організацій щодо надання кредитних і лізингових інструментів на придатних для підприємств умовах, наданні державної підтримки (зокрема, фінансових гарантій) при зовнішньому кредитуванні, зменшенні податкового тиску, сприянні розвитку державно-приватного партнерства, централізованому фінансуванні будівництва соціально-значимих об'єктів тощо.

З урахуванням сучасного стану транспортної галузі, тенденцій розвитку економічного середовища та вимог щодо якості й обсягів оновлення основних

виробничих засобів, – як базових вимог до розвитку даної підгалузі є такі принципи, як інноваційність, пріоритетність та ефективність. Кожен з цих принципів включає низку вимог перспективного та ситуативного характеру, які реалізуються в техніко-технологічній та управлінській виробничих підсистемах будівельних підприємств.

Інноваційність полягає у використанні новачій як в техніко-технологічній, так і в управлінській сферах. Інноваційність враховує науково-обґрунтовані підходи до організації транспортного будівництва, основу яких складають сучасні інформаційні технології, впровадження систем моніторингу ринкового середовища та контролінгу внутрішнього господарського механізму будівельних підприємств (чи виробничих підрозділів транспортних підприємств). Важливим є позитивний досвід вітчизняних та зарубіжних транспортно-будівельних підприємств, діяльність яких спрямована на організацію та комплексне забезпечення відтворювальних процесів розширеного та інноваційного рівня.

Як зазначається в дослідженні Ю.Т. Боровик [3, С. 105], – ринок будівельної транспортної продукції характеризується стрімкими змінами як у технологіях, так і значними вимогами щодо рівня технологічності специфічних товарів. Це підтверджує важливість активізації інноваційної політики підприємств транспортного будівництва, необхідність використання інновацій як в будівельних технологіях, так і в системі управління.

Пріоритетність (проектів, напрямів) зумовлена, з одного боку, обмеженістю фінансових ресурсів для будівництва транспортних об'єктів, з іншого – необхідністю врахування соціальної та техніко-економічної ефективності їх реалізації. Пріоритетність як важливість певного проекту для загальноекономічного розвитку базується на необхідності врахування складності транспортних реконструкцій, водночас охоплює ряд заходів певного напрямку розвитку (визначеного на державному чи регіональному рівні як пріоритетний).

Так, наприклад, впровадження швидкісного руху на залізничному транспорті, що є невід'ємною складовою транспортної стратегії країни, передбачає проведення науково-дослідних і конструкторських робіт, в тому числі з створення швидкісного рухомого складу, будівництва об'єктів на станціях, вокзалах, депо, будівництва колії (заміна стрілок, рахування радіусів кривих), огорож, реконструкцію та модернізацію контактної мережі тощо [2].

Ефективність залишається важливим принципом організації будь-яких виробничо-економічних відносин, при цьому доцільно враховувати баланс економічних інтересів та ефект у всіх учасників таких відносин. Ефективність за рахунок збалансованості досягається шляхом паритетних відносин (в тому числі й конкурентів), відкритості та прозорості формування цін на будівельні матеріали та послуги, в тому числі й допоміжного характеру, прозорості розрахунку собівартості робіт, проведення інших операцій. Водночас, важливим є врахування логістичних, транзакційних й інших витрат.

Ефективність як принцип розвитку транспортних будівельних підприємств полягає і у необхідності оцінки результативності альтернативних інвестиційних проектів. Водночас, позитивний ефект функціонування підприємств транспортного будівництва опосередковано характеризуватиме і зростання вартості підприємства як цілісного майнового комплексу. Оцінку такої вартості для підприємств можливо проводити при поєднанні доходного та ринкового (порівняльного) підходів.

Зазначені фактори та принципи становлять базис механізму удосконалення та розвитку підприємств транспортного будівництва, який забезпечуватиме збалансованість інтересів всіх учасників виробничо-економічних процесів, сприятиме формуванню внутрішніх стимулів підприємств транспортного будівництва до економічного зростання.

При цьому нагальним питанням залишається дослідження специфіки функціонування будівельного ринку та розвитку системи будівельного маркетингу. Необхідність систематичного моніторингу зовнішнього середовища пов'язана з розвитком конкуренції в окремих сегментах транспортного будівництва, – тільки підприємство, яке переймається проблемами управління своєю конкурентоспроможністю зможе ефективно функціонувати та підвищувати якість продукції, оптимізувати співвідношення якості та ціни, сформувати стабільні довготривалі відносини з постачальниками ресурсів, споживачами послуг, підтримувати «здорову» конкуренцію з іншими галузевими підприємствами. Значна роль в цьому відводиться виваженій рекламі діяльності, обґрунтованості й прозорості змін цінової політики.

Позитивний досвід транспортних підприємств інших країн свідчить про важливість врахування додаткового залучення інвестиційних ресурсів, їх диверсифікацію, реалізацію програм державно-приватного партнерства, оптимізацію потенціалу підприємств транспортного будівництва, удосконалення процесу ціноутворення на послуги підприємств транспортного будівництва, стандартизацію та уніфікацію виробничо-економічних процесів.

Потребує подальшого опрацювання ідея реалізації програм державно-приватного партнерства, що показала свою ефективність в інфраструктурних проектах ряду європейських країн, зокрема при будівництві швидкісних ліній, де було поєднано використання сучасних форм оренди (концесії, лізингу) та надана можливість забезпечити своєчасну реалізацію проектів впровадження швидкісного руху в умовах низької інвестиційної привабливості та обмеженості ресурсів. При цьому провідну роль в реалізації даних проектів має бути відведено державним відомствам і організаціям, а процес впровадження концесійних інструментів на сьогодні уповільнюється недосконалістю вітчизняного законодавства, що залишається недостатньо гармонізованим з міжнародними нормами права [2]. Останнє обґрунтовує важливість стандартизації та уніфікації виробничо-економічних процесів.

В цілому, фінансово-економічні засади розвитку підприємств транспортного будівництва полягають у забезпеченні:

- дослідження ринку послуг транспортного будівництва та обґрунтуванні стратегії діяльності підприємства відповідно до тенденцій та особливостей його розвитку, кон'юнктури, цінової політики конкурентів, а також проведення виваженої рекламної компанії;
- диверсифікації форм фінансування будівництва, поєднанні централізованих і нецентралізованих джерел фінансування, реалізації можливостей державно-приватного партнерства, спільних транспортно-підприємницьких проектів, забезпеченні прозорості системи фінансування будівництва об'єктів;
- організації системи моніторингу економічних і фінансових показників зовнішнього середовища та контролінгу внутрішнього економічного механізму підприємств на базі посилення процесів сучасного інформаційного забезпечення;

- управління економічно обґрунтованими витратами транспортного будівництва, які враховують потреби інвестиційного розвитку галузевих підприємств, співвідношення «доходи-витрати», узгодження їх окремих елементів;
- налагодження довготривалих економічних відносин між всіма учасниками виробничо-економічного процесу, прагнення до збалансування їх економічних інтересів, упорядкування договірних відносин;
- орієнтації на стратегічний розвиток транспортного будівництва шляхом розробки сценарних фінансових прогнозів і планів, застосування бізнес-планування, оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємств, тощо.

Зазначені заходи базуються на державній підтримці транспортного будівництва, що, може бути реалізоване за умови упорядкування нормативно-законодавчої бази функціонування та розвитку інфраструктури, приведення її у відповідність з нормами міжнародного права.

Висновки та пропозиції. Виробничо-економічні процеси транспортного будівництва вимагають сучасних перетворень техніко-технологічного, організаційно-економічного та фінансового характеру. Однак основу таких перетворень становить розуміння надважливої ролі та посилення значення будівельних підприємств для підвищення конкурентоспроможності транспортної галузі та національно-господарського комплексу в цілому. Саме інноваційність, пріоритетність та ефективність, як ключові принципи розвитку транспортного будівництва, формують засади ефективного розширеного (інноваційного) відновлення матеріально-технічної бази важливих інфраструктурних об'єктів.

Фінансово-економічні засади розвитку транспортного будівництва охоплюють диверсифікацію джерел фінансування інфраструктурних проектів, в тому числі й за рахунок державно-приватного партнерства, удосконалення законодавчої бази (важливим є захист прав інвестора), посилення ролі держави в гарантуванні фінансових переваг (зменшення податкового тиску, державні гарантії при кредитуванні, лібералізація ціноутворення тощо).

Удосконалення механізму фінансово-економічного розвитку підприємств транспортного будівництва дозволить підвищити ефективність управління транспортною галуззю, сприятиме позитивному впливу на розвиток інших сфер економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Береза І. В.* Транспортне будівництво в ефективному функціонуванні залізничного транспорту / І. В. Береза // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – Вип. 58. – С. 69 – 75.
2. *Богомолова Н. І.* Організаційно-економічні основи прискорення залізничних перевезень : [монографія] / Н.І. Богомолова. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2009. – 240 с.
3. *Боровик Ю. Т.* Проблеми будівельного комплексу залізничного транспорту України / Ю. Т. Боровик, А. Г. Дрожжина // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2016. – Вип. 54. – С. 234 – 237.
4. *Боровик Ю. Т.* Управління конкурентоспроможністю будівельних підприємств залізничного транспорту / Ю. Т. Боровик // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – Вип. 59. – С. 101-108.
5. *Міщенко М. І.* Економіко-логістичні методи зниження копторисної вартості транспортного будівництва / М. І. Міщенко // Економічні інновації. – 2015. – Вип. 60(3). – С. 161–167.
6. *Славінська О. С.* Проблеми та перспективи методичних підходів до вартісної оцінки споруд транспортного будівництва у сучасних умовах / О. С. Славінська, А. М. Харченко // Автомобільні дороги і дорожнє будівництво. – 2015. – Вип. 94. – С. 94–101.
7. *Чупир О. М.* Вибір стратегічних альтернатив розвитку будівельного потенціалу залізничного транспорту / О. М. Чупир // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 2. – С. 220–226.

8. Шкварчук Л. О. Акціонування як ефективний метод фінансування будівництва транспортної інфраструктури / Л. О. Шкварчук, В. Т. Гамалій // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.17. – С. 316–322.

9. Ярова Н. В. Особливості формування собівартості будівельно-монтажних робіт на підприємствах морського транспорту / Н. В. Ярова, О. В. Воркунова // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. – 2015. – Вип. 3. – С. 69-87.

REFERENCES

1. Bereza I. V. Transportne budivnytstvo v efektyvnomu funktsionuvanni zaliznychnoho transportu / I. V. Bereza // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. - 2017. - Vyp. 58. - S. 69-75.
2. Bohomolova N.I. Orhanizatsiino-ekonomichni osnovy pryskorennia zaliznychnykh perevezen : [monohrafiia] / N.I. Bohomolova. – Nizhyn : TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf», 2009. – 240 s.
3. Borovyk Yu. T. Problemy budivelnogo kompleksu zaliznychnoho transportu Ukrainy / Yu. T. Borovyk, A. H. Drozhzhyna // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. - 2016. - Vyp. 54. - S. 234-237.
4. Borovyk Yu. T. Upravlinnia konkurentospromozhnistiu budivelnikh pidpriemstv zaliznychnoho transportu / Yu. T. Borovyk // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. - 2017. - Vyp. 59. - S. 101-108.
5. Mishchenko M. I. Ekonomiko-lohistychni metody znyzhennia koshtorysnoi vartosti transportnoho budivnytstva / M. I. Mishchenko // Ekonomichni innovatsii. - 2015. - Vyp. 60(3). - S. 161-167.
6. Slavinska O. S. Problemy ta perspektyvy metodychnykh pidkhodiv do vartisnoi otsinky sporud transportnoho budivnytstva u suchasnykh umovakh / O. S. Slavinska, A. M. Kharchenko // Avtomobilni dorohy i dorozhne budivnytstvo. - 2015. - Vyp. 94. - S. 94-101.
7. Chupyr O. M. Vybir stratehichnykh alternatyv rozvytku budivelnogo potentsialu zaliznychnoho transportu / O. M. Chupyr // Marketynh i menedzhment innovatsii. - 2012. - № 2. - S. 220-226.
8. Shkvarchuk L. O. Aktsionuvannia yak efektyvnyi metod finansuvannia budivnytstva transportnoi infrastruktury / L. O. Shkvarchuk, V. T. Hamalii // Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. - 2013. - Vyp. 23.17. - S. 316-322.
9. Iarova N. V. Osoblyvosti formuvannia sobivartosti budivelno-montazhnykh robot na pidpriemstvakh morskoho transportu / N. V. Yarova, O. V. Vorkunova // Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti. - 2015. - Vyp. 3. - S. 69-87.

Надежда Богомолова, д.э.н., проф.

(заведующая кафедрой «Финансы и кредит», Государственный университет инфраструктуры и технологий)

РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ТРАНСПОРТНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА: ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

Статья посвящена исследованию состояния современных тенденций развития сферы транспортного строительства. Рассмотрены основные проблемы развития строительных предприятий транспортной отрасли в современных условиях реформирования производственно-экономических отношений. Последние сопровождаются неблагоприятным инвестиционным климатом, постоянным ростом стоимости строительных материалов и других производственных ресурсов, проблемами низкой оборотности средств предприятий, недостаточной дисциплиной договорных отношений.

На примере железнодорожного транспорта Украины определены факторы повышения конкурентоспособности продукции предприятий транспортного строительства, в частности, охарактеризованы направления комплексного влияния групп технико-технологических, организационно-экономических и финансовых факторов, установлены ключевые направления усовершенствования механизма организационно-экономического развития железнодорожных строительных предприятий.

С учетом современного состояния транспортной отрасли, тенденций развития экономической среды и требований относительно качества и объемов обновления основных средств, – выявлены принципы развития предприятий транспортного строительства, базовыми из которых является инновационность, приоритетность и эффективность.

Важные акценты в статье сделаны на проблемных вопросах исследования специфики функционирования строительного рынка и развития строительного маркетинга. Учен: положительный опыт транспортных предприятий других стран, в частности, относительно дополнительного привлечения инвестиционных ресурсов, реализации программ государственно-частного партнерства, оптимизации потенциала предприятий транспортного строительства, усовершенствования процесса ценообразования на услуги предприятий транспортного строительства.

Ключевые слова: транспортное строительство, эффективность, факторы, принципы, механизм, инвестиции.

*Nadiya Bogomolova, Doctor of Economics, Professor
(Head of the Department of Finance and Credit, State University of Infrastructure and Technology)*

DEVELOPMENT OF TRANSPORT CONSTRUCTION ENTERPRISES: FINANCIAL AND ECONOMIC BASIS

The paper is devoted to the study of the state and modern trends in the sphere of transport construction. The main problems of the development of construction enterprises of the transport industry in the current conditions of the reformation of industrial-economic relations are considered. The latter are accompanied by unfavorable investment climate, constant growth of the cost of building materials and other production resources, problems of low turnover of enterprises, insufficient discipline of contractual relations, etc.

On the example of railway transport of Ukraine, the factors of increasing competitiveness of products of enterprises of transport construction are determined, in particular, the directions of integrated influence of groups of techno-technological, organizational-economic and financial factors are characterized, the main directions of improvement of the mechanism of organizational and economic development of railway construction enterprises are determined.

Taking into account the current state of the transport industry, trends in the development of the economic environment and requirements regarding the quality and volume of renewal of fixed assets, the principles of development of transport construction enterprises are identified, the bases of which are innovation, priority and efficiency.

In the paper the important accents are made on problematic issues of studying the specifics of the functioning of the construction market and the development of construction marketing. The positive experience of transport companies of other countries, in particular, in terms of additional attraction of investment resources, realization of programs of public-private partnership, optimization of potential of transport construction enterprises, improvement of pricing process for enterprises of transport construction.

Keywords: construction enterprise, efficiency, factors, principles, mechanism, investment.